

УДК 94(477.84):061.2(477:438)

Володимир Ткач

**ПОЛЬСЬКО–УКРАЇНСЬКЕ
КУЛЬТУРНО–ОСВІТНЄ ТОВАРИСТВО
ІМ. АДАМА МІЦКЕВИЧА В МІСТІ ЧОРТКОВІ:
ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

Із проголошенням незалежності України поляки Чорткова отримали можливість на відродження національного життя. Для цього в місті утворено Польсько-Українське культурно-освітнє товариство ім. А. Міцкевича. Завдяки роботі товариства поляки Чорткова отримали змогу налагодити зв'язки із історичною Батьківщиною.

Ключові слова: населення, національна структура, перепис населення, СРСР, Україна, Республіка Польща.

Основою метою становлення національно-культурних товариств є забезпечення збереження національної самобутності та організаційне впорядкування роботи окремої національної спільноти.

Наша увага зосереджена на вивченні діяльності Польсько-Українського культурно-освітнього товариства ім. Адама Міцкевича, яке відіграє велику роль в організації польської національної спільноти Чорткова.

Дане дослідження покликане вивчити нові тенденції розвитку та порівняти вплив на становище польської громади національної політики України та Республіки Польща.

Об'єкт дослідження – польська національна меншина Чорткова, Польсько-Українське культурно-освітнє товариство ім. Адама Міцкевича.

Предмет дослідження – робота культурно-освітнього товариства та тенденції подальшого розвитку польської громади Чорткова.

Мета – на основі дослідження виявити тенденції та закономірності етнонаціональних процесів, що мають вплив на розвиток польської громади у Чорткові.

Завдання – завдяки досягнутим результатам дати прогностичну оцінку міграційним та асиміляційним явищам, які матимуть місце в Чорткові у найближчі роки для польської національної спільноти.

У даній праці автор досліджує польську громаду міста Чорткова, культурно-духовні чинники, що послугували національному пробудженню. Стаття дає змогу на прикладі роботи одного національно-культурного товариства дослідити демографічні і соціально-економічні характеристики, які мають вплив на формування польської громади. В дослідженні визначено етнодержавні закономірності розвитку окремої національної меншини в окремому населеному пункті.

Історія проживання поляків в Чорткові налічує вже кілька сотень років. Згідно Всесоюзного перепису населення 1989 року польська національна спільнота міста Чорткова за чисельністю була третьою (після українців і росіян) і становила 244 особи [6, с. 3]. Слід зауважити, що згідно із цими ж даними, проглядається досить високий рівень асиміляції місцевих поляків.

Лише 19 поляків Чорткова визнали за рідну мову своєї національності, а це склало 7,8 %. 198 рідною назвали українську мову (81,15 %) та 27 осіб (11,06 %) рідною вважали російську мову.

На нашу думку, це було наслідком національної політики, що проводилась Радянським Союзом в напрямку формування “совєтського человека”, де штучна

форма взаємовідносин часто підміняла реальний стан речей. Якщо корінне українське населення ще могло чинити “культурний спротив”, так малочисельні національні групи піддавались асиміляційним процесам.

Проголошення Незалежності України у 1991 році змінило статус не лише титульної нації, а й усіх національних груп [9, с. 306]. Одними із перших нормативних актів української держави стали Декларація прав національностей, Закон України “Про національні меншини в Україні”, Конституція України та ін., які гарантували вільний розвиток усіх національностей, що населяють Україну.

Скористались цим правом і поляки Чорткова. Уже в грудні 1993 року з ініціативи мешканки Чорткова Марії Пустельник в місті постає Польсько-Українське культурно-освітнє товариство імені Адама Міцкевича [14, с. 1], яке у своїй діяльності зобов'язалося сприяти відновленню, розвитку та популяризації польської мови і культури на рівні з іншими мовами і культурами національних меншин України.

Згодом при товаристві почала діяти Національна Суботня школа (в приміщенні середньої школи №6 м. Чорткова) з вивчення польської мови, яка набула офіційного статусу в 1999 році [15, с. 1]. У цій школі навчалися як діти, так і дорослі польського походження. Духовно підтримувала товариство та школу місцева римсько-католицька громада.

З часу заснування товариство налагодило стосунки із Польщею. Уже в перші роки діяльності до поляків Чорткова завітали Генеральний Консул Республіки Польща у Львові Генрик Літвін та голова Федерації польських організацій в Україні Емілія Хвильова. У 2016 році в товаристві побувала віце-консул Польщі Дорота Дмуховська [2, с. 1], яка високо оцінила діяльність товариства та високий рівень підтримки Чортківської міської ради.

Від самого початку учні школи були активно задіяні у декламаторських конкурсах польської поезії та прози на різних етапах: шкільному, загальноукраїнському та міжнародному.

У 1995 році учениця школи Тетяна Ярош брала участь у Міжнародному декламаторському конкурсі польської поезії “Креси”, який щорічно відбувається у місті Б'ялисток. Уже в 2016 році на цей конкурс у Львів поїхали троє вихованців Чортківської школи – Назар Бабин, Соломія Табачник та Назар Конопельський [16, с. 5]. Друге місце тут посів Н. Бабин, отримавши запрошення на участь у фіналі в Білому Стоку (Польща). У травні цього року Назар Бабин уже перемагав на конкурсі читців у Кременці [10, с. 8]. Учасники загальноукраїнських та міжнародних конкурсів гартуються на загальношкільних декламаторських конкурсах, де популяризується творчість польських класиків і сучасних авторів.

Такі конкурси відбуваються двічі на рік. Журі оцінює вміння читців і роздає нагороди. Нагородження відбувається таким чином, що усі задоволені, бо кожен щось отримує в подарунок. Радіють також батьки, котрі приходять на конкурс як гості. Частими гостями на конкурсах і локальних святах є представники районного відділу освіти, які входять до числа конкурсного журі.

Здобутки вихованців Суботньої школи вражають. У 2005 та 2007 роках учениця школи Мар'яна Помозибіда зайняла I місце на загальноукраїнському конкурсі польської прози і поезії.

У 2008 році вокальний гурт “Ластівка” здобув III місце на Конкурсі патріотичної пісні у Перемишлі, а Тарас Грабовий став лауреатом літературного конкурсу “Наші малі Вітчизни”.

У 2012 році учениця школи Софія Лебідь у молодшій віковій групі здобуває відзнаку. У 2013 році учениця школи Наталія Бойчук також здобула відзнаку у старшій віковій групі.

За активного сприяння Генерального Консула Республіки Польща у Львові, Директорові Суботньої польської школи вдалося отримати запрошення у Реабілітаційний центр апітерапії (лікування бджолами) у Кам'яній (Республіка Польща) [8, с. 6]. Протягом трьох тижнів у січні 1994 року група 40 чоловік оздоровлювалась від наслідків радіаційного забруднення.

Завдяки сприянню польських благодійних організацій учні Суботньої школи з вивчення польської мови під керівництвом директора Пустельник Марії Адольфівни 5 разів побували у Кам'яній.

З 1998 року розпочинається плідна співпраця Польсько-Українського культурно-освітнього товариства з відпочинково-реабілітаційним центром у Мичковцях, директором якого є отець Богдан Янік [11, с. 5]. Діти Чортківської школи із вчителями щороку приїжджають сюди на канікули і реабілітацію.

Фінансування виїздів та реабілітації у Мичковцях здійснювалися завдяки директору осередку Карітас у Жешуві отцю Анджею Словіку, а також керівнику відпочинково-реабілітаційного центру отцю Богдану Яніку.

Найбільші християнські свята – Різдво та Великдень, а також державні – День Незалежності Польщі та День Конституції Польщі об'єднують у стінах школи членів товариства, школярів і їх батьків в одну родину [1, с. 1]. Шкільний вокально-інструментальний ансамбль “Ластівка” виступає з колядками, творами національних авторів.

Польсько-Українське культурно-освітнє товариство опікується Військовим цвинтарем Польських Легіоністів, котрі полягли біля Чорткова у 1918–1920 роках [12, с. 1]. Це кладовище було відновлене у 2007 році завдяки старанням і зусиллю голови товариства Марії Пустельник та Міністра ради охорони пам'яті і Мучеництва Польщі Анджея Пшевозьніка, а також за сприяння тодішнього мера Чорткова Ігоря Билиці. На допомогу місцевим активістам часто приїздять волонтери із Польщі [4, с. 5], які діють в рамках загальнопольських акцій.

У травні 2010 року до Чорткова завітали гості із гміни Корчина Підкарпатського воєводства [5, с. 4] на чолі з Яном Зихом, які взяли участь у ряді заходів, в тому числі міжнародній благодійній акції “Збережи життя дитині” де зібрано кошти для операції хворої дитини – Миколи Чупуна, студента медичного коледжу. З благодійним концертом Чортків відвідав народний гурт пісні й тацю “Комборня” з гміни Корчина під керівництвом Агати Пуциковіч.

8 січня 2016 року Чортків відвідали представники гміни Явожина Сльонська на чолі із Анною Рись [3, с. 4], яка опікується гуманітарними питаннями. У зустрічі взяв участь мер міста Володимир Шматько. А в листопаді цього ж року до Чорткова завітали представники Громадської організації “Центр міжнародного партнерства ІНІЦІАТИВА” та Осередку культури і спорту гміни Добжень Велькі (Опольського воєводства) [17, с. 5], де гості передали 2050 книжок для польської бібліотеки в Чорткові.

Ідейним та духовним наставником відродження польського руху в Чорткові є незмінна голова Польсько-Українського культурно-освітнього товариства ім. А. Міцкевича Марія Адольфівна Пустельник.

Праця Марії Пустельник оцінена не лише Польщею, а й державними органами України [8, с. 6] за багаторічну роботу, що покликана польсько-українському зближенню.

У 1998 року голова товариства Марія Пустельник отримала відзнаку “Заслужена для польської культури” від Міністра Культури та Мистецтва Республіки Польща, у 2007 року диплом-відзнаку на літературному конкурсі “ХV років шляхом відродження польськості в Україні і зв'язку з історичною Батьківщиною”.

У 2009 році голова товариства Марія Пустельник отримує від Президента Польщі Леха Качинського “Кавалерський Хрест” за заслуги перед Республікою Польщею.

Пропагують діяльність Чортківського Польсько-Українського товариства та школи велика кількість випускників, які на даний час вже закінчили польські вузи, а також багато з них ще навчаються [13, с. 3]. На сьогоднішній день значна частина їх збудували сім'ї, проживають і працюють у Польщі, а деякі навіть в інших державах: Англії, США, Чехії.

Традиційно два рази у рік на адресу голови товариства та директора школи Марії Пустельник приходять десятки вітальних листівок та листів. Польсько-Українське культурно-освітнє товариство ім. А. Міцкевича і Суботня школа польської мови працюють для відродження і культивування польської культури і мови та налагодженню польсько-українських відносин. 20 років незмінною головою товариства є Марія Пустельник. Заступник голови – Анна Волкова. Члени Правління товариства: Уляна Навлюка і Віталій Затильний. Скарбник товариства – Ян Осядач.

Цікавими з огляду на проведену роботу є підсумкові цифри Всеукраїнського перепису населення 2001 року в місті Чорткові [7, с. 3]. З однієї сторони ми бачимо кількісне зменшення поляків Чорткова в порівнянні з 1989 роком з 244 до 135 чоловік, майже на 45 %. Але в той же час ми бачимо, що зросло число тих поляків, які за рідну визнають польську мову – 21,5 % осіб.

За обліковою документацією, в списку Польсько-Українського культурно-освітнього товариства ім. А. Міцкевича залишилось 28 членів організації. В основному це люди старшого віку. Здобувши освіту – молодь, в основному, залишається для праці та проживання в Польщі.

Виходячи із наведеного приходимо до висновку, що польська громада міста Чорткова у своєму розвитку пройшла кілька етапів. Перший – підняття хвилі польського національного пробудження; другий – налагодження роботи товариства та активна співпраця з історичною Батьківщиною; третій – проведення поодиноких заходів, поступове згасання активності.

Нової хвилі свого розвитку товариство може набути за умови, коли з числа небагатьох молодих членів виокремиться новий лідер (як Марія Пустельник в 1993 році), який власним прикладом надихне поляків Чорткова до активної культурно-освітньої роботи.

Список використаних джерел

1. *Бабин Назар*. День Конституції 3 травня у Чорткові // Волинський монітор: електрон. версія газ. 2017. URL: <http://www.monitor-press.com/ua/extensions/s5-tab-show/5509-18456.html> (дата звернення: 10.05.2017).
2. *Брунда Ірина*. Багаторічні традиції приязні: віце-консул Польщі Д. Дмуховська високо оцінила діяльність ПУКОТ ім. А. Міцкевича // Чортківський вісник. – 2016. – 29 квітня.
3. *Брунда Ірина*. Коли ділишся оплатком і душею – знаходиш щирого друга // Чортківський вісник. – 2016. – 15 січня.
4. *Брунда Ірина*. Юні польські гості відвідали Чортків щоб навести лад на могилах польських воїнів // Чортківський вісник. – 2016. – 22 липня.
5. *Іванців Олександра*. Шість років партнерства і дружби/І плюс. – 2010. – 27 травня.
6. *Інформація* Головного управління статистики у Тернопільській області. Розподіл постійного населення польської національності за рідною мовою по районах, містах та селищах міського типу (за даними перепису населення 1989 року). №11-05/89 ПІ від 01.12.2017 р. 3 с.
7. *Інформація* Головного управління статистики у Тернопільській області. Розподіл постійного населення польської національності за рідною мовою по районах та містах (за даними Всеукраїнського перепису населення 1989 року). №11-05/90 ПІ від 01.12.2017 р. 3 с.
8. *Маньовська Вікторія*. “Золота медаль” Марії Пустельник//Вільне життя. – 2015. – 18 грудня.
9. *Національні меншини України у ХХ столітті: політико-правовий аспект*. – К.:ПЕІНД,2000, – 356 с.
10. *Петренко Галина*. І знов їм це вдалося! // Чортківський вісник. – 2016. – 20 травня.
11. *Петренко Галина*. Суботня школа – шлях до європейської освіти // Чортківський вісник. – 2015. – 16 січня.
12. *Пиняк Леся*. Польські волонтери впорядковували військове кладовище в

Чорткові // Волинський монітор: електрон. версія газ. 2017. URL: <http://www.monitor-press.com/ua/extensions/s5-tab-show/5754-19011.html> (дата звернення: 20. 07. 2017). 13. *Погорецький Володимир*. П'ятнадцятиліття польського навчительства // Голос народу. – 2007. – 1 червня. 14. *Розпорядження* представника Президента України. Про реєстрацію статуту польсько-українського культурно-освітнього товариства ім.А.Мицкевича в м.Чорткові. №453 від 1 грудня 1993 року.15. *Розпорядження* голови Чортківської районної державної адміністрації. Статут суботньої школи по навчанню польської мови і культури при Польсько-Українському Культурно-Освітньому товаристві ім.А. Мицкевича у м.Чорткові. №163 від 9 квітня 1999 р. 16. *Свистун Оксана*. Язык до... Білого Стоку доведе//Голос народу. – 2016. – 18 листопада. 17. *Чех Марія, Брунда Ірина*. Незмінний вірний друг і соратник – Польща. Візит Західних друзів зі шляхетними намірами та День Незалежності Польщі у Чорткові//Чортківський вісник. – 2016. – 18 листопада.

Владимир Ткач

**ПОЛЬСКО-УКРАИНСКОЕ КУЛЬТУРНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ОБЩЕСТВО
ИМ. АДАМА МИЦКЕВИЧА В ГОРОДЕ ЧОРТКОВ:
ИСТОРИЯ СТАНОВЛЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ**

С провозглашением независимости Украины поляки Чорткова получили возможность на возрождение национальной жизни. Для этого в городе создана Польско-Украинская культурно-образовательная организация им. А. Мицкевича. Благодаря работе этой организации поляки Чорткова получили возможность создать связи с исторической Родиной.

Ключевые слова: население, национальная структура, перепись населения, СССР, Украина, Республика Польша.

Volodymyr Tkach

**ADAM MITSKEVYCH POLISH-UKRAINIAN CULTURAL AND EDUCATIONAL
ASSOCIATION IN CHORTKIV: THE HISTORY OF FORMATION
AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT**

With the proclamation of Ukraine's independence, the Poles of Chortkiv got an opportunity to revive their national life. For this purpose, A. Mitskevych Polish-Ukrainian Cultural and Educational Association was formed in the town. Thanks to the work of the Association, Poles of Chortkiv were able to establish contacts with the historical Motherland.

Keywords: population, national structure, census, USSR, Ukraine, the Republic of Poland.